

Young Muslimah of *Baan Rim Nam*:
Religious subjects and veiled agency
in contemporary Muslim worlds

Wipavee Phongpin

Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University

วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 34(1): มกราคม - มิถุนายน 2558

บทความ

ยุวมุสลิมะห์บ้านริมน้ำ:
ใต้เงาอิญาบกับความท้าทายในโลกสมัยใหม่

วิภาวี พงษ์ปิ่น

คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความชิ้นนี้พัฒนาจากวิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาฉบับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “ยุวมุสลิมะห์ ศรีธธา กับภาวะสมัยใหม่” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการทุนวิจัยมหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2555 และผู้เขียนได้ปรับปรุงเพิ่มเติมจากการนำเสนอผลงานในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครบรอบ 40 ปี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี “ภาคใต้ในกระแสโลก กระแสโลกในภาคใต้” วันที่ 23-24 ตุลาคม 2557 ณ โรงแรมลีการ์เด็นท์พลาซ่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.

บทความชิ้นนี้ผู้เขียนสนใจศึกษากลุ่มมุสลิมะห์ (ผู้หญิงวัยรุ่นมุสลิม) ที่สังกัดกลุ่มมุสลิม บ้านริมน้ำ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ในประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการสร้างตัวตนทางศาสนาผ่านการคลุมฮิญาบ ผู้เขียนทำการวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนามในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 ผู้เขียนพบว่าศักยภาพความเป็นผู้กระทำการของมุสลิมะห์ยังปรากฏให้เห็นภายใต้ความเป็นอัตบุคคลซึ่งศรัทธาในศาสนา โดยการคลุมฮิญาบเป็นการรวมเอาอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มและการตีความของปัจเจกเข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ ในบริบทของกระแสอิสลามานุวัตร ความศรัทธาผ่านการคลุมฮิญาบยังกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่มุสลิมะห์ใช้ยกระดับบทบาทตนเองทั้งในพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังสะท้อนมิติของวัฒนธรรมการบริโภคได้อีกด้วย

คำสำคัญ: มุสลิมะห์, ฮิญาบ, ความเป็นผู้กระทำ, อิสลามานุวัตร

บทคัดย่อ

ABSTRACT

This article discusses young muslimah in Bann Rim Nam, Phra Pradaeng district, Samut Prakan province. It focuses on the processes of constructing their religious subjectivities, particularly through their interpretation and appropriation of hijab. The arguments have been developed from the author's documentary and ethnographic field research from June 2010 to March 2012. The study finds that, although the muslimah youth have to conform with religious values, their agency are articulated through everyday practices. Hijab is an entanglement of both collective identity and individual appropriation. In the context of Islamization, adopting Hijab is a form of symbolic strategy these young muslimah use to legitimize their role in private and public spheres. Finally, hijab also illustrates their idea of modernity through the culture of consumption and the representation of religious ideals through online social media.

keywords: muslimah, hijab, agency, Islamization

“เราเป็นมุสลิมะห์ หากท่านปรารถนาความเท่าเทียม ให้ทำตามหน้าที่ของศาสนา” เสียงของนูรีน¹ ยุวมุสลิมะห์ วัย 22 ปี ที่รับผิดชอบจัดรายการวิทยุชุมชน ช่วง “อยากบอกให้รู้...เรื่องผ้าคลุมผม” ดังก้องไปทั้งชุมชนในเย็นวันเสาร์วันหนึ่งของเดือนบวช² รายการนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายการวิทยุช่วงเดือนรอมฎอนของชุมชนมลายูมุสลิมบ้านริมน้ำ ซึ่งออกอากาศแบบถ่ายทอดสดตั้งแต่เวลา 16.30 น. ต่อเนื่องไปจนถึงเวลาอาซานละหมาดมัฆริบ (ตะวันตกดิน) นอกเหนือจากทำหน้าที่เป็นเสมือนนาฬิกาชุมชน เพื่อประกาศนับถอยหลังสู่เวลาละศีลอดในแต่ละวันแล้ว รายการวิทยุดังกล่าวมีวัตถุประสงค์โดยรวมคือให้ความเข้าใจเพิ่มเติมเกี่ยวกับเดือนรอมฎอน ให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์ย้อนไปในสมัยท่านนบีมุฮัมมัด ให้เกิดความรู้และข้อควรปฏิบัติทางศาสนา โดยวันจันทร์ถึงศุกร์เป็นรายการที่จัดโดยครูสอนศาสนาผู้จัดรายการรับเชิญ ส่วนรายการในวันเสาร์และอาทิตย์เป็นความรับผิดชอบของยุวมุสลิมะห์และยุวมุสลิมิน (ผู้ชายวัยรุ่นมุสลิม) สังกัดกลุ่มมุสลิมบ้านริมน้ำ

นูรีนเริ่มต้นด้วยคำถามง่ายๆ ว่า “พระเจ้าสร้างเส้นผมมาแล้ว ทำไมต้องคลุมผมด้วย” เธออธิบายว่า เพราะทุกส่วนของร่างกายมนุษย์นั้นอัลลอฮ์สร้างมาทั้งหมด เรืองรองที่พระองค์สร้างมาจึงมีบางส่วนที่อนุญาตให้เปิดและมีบางส่วนที่ควรปกปิดเพื่อให้ได้รับความปลอดภัย นูรีน ยกตัวอย่าง หมู สุรา หรือแม้แต่ดนตรีว่าก็เป็นสิ่งที่พระองค์สร้างและห้ามไว้ “ทุกสิ่งที่พระองค์สร้างขึ้นล้วนมีสิ่งที่ไม่อนุมัติและไม่อนุมัติ เพื่อทดสอบว่ามนุษย์นั้นนอบน้อมและเชื่อฟังต่อหลักปฏิบัติของพระองค์หรือไม่ เรื่องการแต่งกายก็เช่นกัน หากไม่รักษาขอบเขตระหว่างหญิงและชายก็จะนำมาสู่ปัญหาสังคม”

จากนั้น ฮัยฟาฮ์ มุสลิมะห์เพื่อนสนิทของ นูรีน ที่กำลังจัดรายการคู่กันก็ช่วยย้ำขึ้นอีกว่า “ชีวิตของมนุษย์ในฐานะมุสลิมะห์และมุสลิมินนั้น ไม่ได้จบลงแค่โลกหลังความตาย เมื่อเป็นเช่นนั้น ขอให้ทุกคนรีบทำสิ่งที่พระองค์ทรงใช้และละเลยต่อสิ่งที่ทรงห้ามจงเป็นป่าว

¹ บทความชิ้นนี้ใช้ชื่อกลุ่มและชื่อบุคคลเป็นชื่อสมมุติ ผู้เขียนแทนชื่อบุคคลด้วยภาษาอาหรับคล้ายกับที่คนในพื้นที่เรียกกันในชีวิตประจำวัน.

² เป็นคำที่ชาวมุสลิมมักติดปากใช้เรียก “เดือนถือศีลอด” หรือ “เดือนรอมฎอน”.

ของอัลลอฮ์ด้วยความจริงใจ อยากเห็นน้องๆ มุสลิมทุกคนร่วมกันสวมฮิญาบ และขอฝากแทนผู้ปกครองให้สวมฮิญาบให้ลูกท่านตั้งแต่วัยเยาว์ เพราะฮิญาบไม่ได้ป้องกันภัยให้เราแค่ในโลกนี้ แต่ยังป้องกันเราจากไฟนรก” ขณะที่รายการกำลังดำเนินอยู่นั้น คณะมุสลิมะห์ผู้จัดยังทำการประชาสัมพันธ์ว่าทุกคนสามารถรับฟังการจัดรายการสดของพวกเขาได้ผ่านช่องทางออนไลน์ และทุกครั้งที่มีจัดรายการ จะมีการส่งสัญญาณการถ่ายทอดสดไปยังอีกสามมัสยิดในละแวกใกล้เคียงกัน

จากเหตุการณ์ดังกล่าว นำมาสู่ความสนใจของผู้เขียนเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงมุสลิมที่เชิญชวนกันและกัน ตลอดจนถึงผู้ฟังคนอื่นๆ ในชุมชนให้ทำความดีต่อศาสนา ร่วมกันคลุมผ้าอันเป็นเสมือนเครื่องยืนยันความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ อีกทั้งการเชิญชวนนั้นยังเกิดขึ้นบนพื้นที่สาธารณะอย่างเช่นการใช้พื้นที่มัสยิดในการจัดรายการศาสนา ถ่ายทอดจากชุมชนหนึ่ง ชำมสู่ชุมชนหนึ่ง ถ่ายทอดผ่านทั้งในโลกความเป็นจริงและชุมชนจินตนาการอย่างพื้นที่ออนไลน์ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างความท้าทายต่อการเปิดรับมุมมองใหม่ๆ ในการทำความเข้าใจศรัทธาของผู้หญิงมุสลิมที่อยู่ภายใต้กรอบศาสนา ท่ามกลางความท้าทายของบริบทโลกาภิวัตน์

ผ้าคลุมผมและประเด็นถกเถียงว่าด้วยศรัทธาในโลกสมัยใหม่

การสวมฮิญาบเป็นประเด็นที่ได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันทั้งจากนักทฤษฎี นักวิชาการทั้งจากโลกตะวันออกและตะวันตก ทั้งจากชาวมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม ทั้งในแง่ของการให้ความหมายและความสำคัญของการคลุมผ้า ในประเด็นถกเถียงที่หลากหลาย เช่น ประเด็นเรื่องอำนาจ ภาพตัวตน และความเป็นอื่น กระแสบริโภคนิยม ฯลฯ บทความนี้ สนใจประเด็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความเป็นผู้กระทำการ (agency) ของหญิงมุสลิมที่สวมผ้าคลุมผมในมิติที่แตกต่างไปจากมุมมองแบบสตรีนิยมในโลกเสรีนิยมตะวันตก ซึ่งมักมองว่าการที่ผู้หญิงมุสลิมเคร่งครัดปฏิบัติตามหลักศาสนา อาจเป็นเรื่องการถูกครอบงำจากโครงสร้างสังคมที่เหลื่อมล้ำ ไม่เท่าเทียม เป็นการกดขี่และจำกัดบทบาท ทำให้ผู้หญิงต้องตกเป็นรองในทางสังคมการเมือง (Watson 1990) และ

หนทางเดียวสู่เสรีภาพก็คือการต่อต้านหรือการพยายามปลดตนเองออกจากโครงสร้างสังคมแบบเดิม

ในทางกลับกัน มุมมองของซาบา มาห์มูด (Saba Mahmood) พยายามหาทางว่า ทำอย่างไรให้กระบวนทัศน์เสรีภาพและการมีทางเลือกในการกำหนดตัวตนของปัจเจก จะสามารถอธิบายครอบคลุมประเด็นทางศาสนา (Mahmood (2001; 2006) อ้างถึงใน Vakulenko 2012, 73) ขณะที่ซิลวา ฟริสก์ (Sylva Frisk) มองว่า การศึกษาเรื่องศักยภาพ ความเป็นผู้กระทำการที่ผ่านมา ผู้หญิงมุสลิมที่อยู่ในกระแสอิสลามานุวัตร (Islamization) หรือขบวนการเคลื่อนไหวแบบรากฐานนิยม (fundamentalist movement) มักถูกนำเสนอผ่านภาพตัวแทน ในฐานะที่เป็นเหยื่อของการครอบงำหรือเป็นอัตบุคคลผู้ถูกกระทำ (subject) เท่านั้น และการเน้นมองจากสถานะที่ตกเป็นรอง จึงนำไปสู่ประเด็นว่าด้วยการต่อต้าน (Frisk 2010, 8) ตรงกันข้าม งานของฟริสก์ต้องการนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับ ปฏิบัติการทางศาสนาของผู้หญิงมุสลิมในมุมมองอื่นที่ต่างออกไป งานศึกษาของฟริสก์ เสนอว่าผู้หญิงมาเลย์มุสลิมสามารถพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้กระทำการภายใต้บริบท อิสลามแบบดั้งเดิม (Orthodox Islam) ความเคร่งศาสนาของผู้หญิงมาเลย์มุสลิมเป็นการ สร้างตัวตนผ่านปฏิบัติการยอมจำนนต่อศาสนา ซึ่งไม่ได้เป็นไปได้เพราะต้องการทำลาย อำนาจครอบงำของเพศชายตามชนบประเพณีเดิม และพวกเธอก็ไม่ใช่เหยื่อของขบวนการ ฟันฟืออิสลาม ตรงกันข้าม ความละเอียดที่มาจากศรัทธาบริสุทธิ์นั้น กลับกลายเป็นเงื่อนไข หนึ่งในที่ผู้หญิงใช้ยกระดับตนเองเข้าไปสู่การมีบทบาททางศาสนาเพิ่มขึ้น รวมทั้งสามารถเข้าถึงชีวิตทางการเมืองผ่านการเลือกสร้างตัวตนทางศาสนาในแบบที่สลับขมต่ออัลลอฮ์ตามที่พวกเธอเลือกกระทำ

ข้อเสนอของฟริสก์สอดคล้องกับประเด็นของ เลอว์ส แม็คเนย์ (Lois McNay) ที่มองว่า ความเป็นผู้กระทำการอาจจะแสดงออกทั้งในรูปแบบของการต่อต้าน ซึ่งการปฏิบัติของ อัตบุคคลแสดงว่าไม่ได้มีความต้องการจะดำรงอยู่กับกฎระเบียบดั้งเดิมจริงๆ หรือในอีกทางหนึ่ง แม้จะอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำ ความเป็นผู้กระทำการก็สามารถเกิดขึ้นได้ (McNay 2000) เช่นเดียวกับเชอร์รี่ ออร์ทเนอร์ (Sherry Ortner) ที่เสนอวิธีคิดที่หลากหลาย เกี่ยวกับศักยภาพความเป็นผู้กระทำการไว้ว่า มีทั้งอยู่ในรูปแบบที่สร้างพลังอำนาจให้กับ

อัตบุคคลเอง หรือมีไว้เพื่อการครอบงำคนอื่น หรือเพื่อพยายามต่อต้านการครอบงำ รวมไปถึงสามารถอยู่ในรูปแบบของความตั้งใจ และความปรารถนาที่จะกระทำบางอย่าง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ก็เป็นได้ (Ortner 2006, 153)

ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า มุมมองแบบสตรีนิยมในโลกเสรีนิยมที่เห็นว่าผู้หญิงมุสลิมต้องหลุดพ้นหรือต่อต้านโครงสร้างสังคมเดิมนั้น อาจไม่ครอบคลุมวิถีปฏิบัติของผู้หญิงมุสลิมที่เต็มใจ ศรัทธา และยอมรับศาสนาเป็นครรลองการดำเนินชีวิต ดังเช่นญวมุสลิมะห์ที่เชิญชวนให้พี่น้องมุสลิมสวมผ้าคลุมผมผ่านวิทยุชุมชนที่กล่าวถึงข้างต้น ผู้เขียนสนใจศึกษาหญิงวัยรุ่นที่สังกัดกลุ่มญวมุสลิมบ้านริมน้ำในฐานะอัตบุคคลที่มีความเป็นปัจเจกบุคคลว่า พวกเขามีกระบวนการสร้างตัวตนทางศาสนาผ่านการคลุมผ้าอย่างไร และกระบวนการดังกล่าวมีการปะทะประสานกับวัฒนธรรมความเป็นสมัยใหม่อย่างไร

หลังจากให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยภาคสนามแล้ว บทความนี้จะอภิปรายถึงกระบวนการสร้างตัวตนของญวมุสลิมะห์ผ่านการคลุมผ้า เริ่มจากบทบาทของอิญาบในการสร้างอัตลักษณ์กลุ่มและการตีความของปัจเจก อิญาบกับการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งกับสังคมนอกวัฒนธรรมมุสลิม และประเด็นที่น่าสนใจคือพลวัตของการจัดการความสัมพันธ์ภายในวัฒนธรรมมุสลิมด้วยตนเอง อิญาบในฐานะสัญลักษณ์ของการยอมรับวิถีปฏิบัติทางศาสนาที่มีบทบาทในการสร้างอำนาจต่อรองของวัยรุ่นสตรีในโครงสร้างสังคมมุสลิม สุดท้ายว่าด้วยอิญาบในมิติของแฟชั่นกับความทันสมัยที่จะชี้ให้เห็นว่าผู้หญิงมุสลิมทั้งสามสามารถมีตัวตนที่เคร่งครัดในศาสนาและสามารถเป็นผู้บริโภคที่ตามกระแสแฟชั่นไปพร้อมกันได้ และในบทสรุป ชี้ให้เห็นว่าการคลุมผ้าของผู้หญิงมุสลิมนั้นไม่อาจอธิบายได้เพียงเป็นเรื่องของความล่าช้า ไม่ยอมเปลี่ยนแปลง ในทางกลับกันผู้หญิงมุสลิมกลับมีการผลิตซ้ำตัวตนภายใต้การคลุมผ้าบนเงื่อนไขและความท้าทายของโลกสมัยใหม่

โลกของยุวมุสลิมบ้านริมน้ำ

ชุมชนมุสลิมบ้านริมน้ำ ตั้งอยู่ในเขตอำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้อยู่อาศัยในชุมชนเชื่อมโยงตนเองว่าสืบเชื้อสายมาจากมลายูมุสลิมจากรัฐปาตานีเดิม ที่ถูกสยามกวาดต้อนขึ้นมาจากกอกสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์พร้อมๆ กับลูกหลานของสุลต่านจากรัฐปาตานี ซึ่งได้ถูกนำไปตั้งบ้านเรือนอยู่หลังวัดอนงคารามฝั่งธนบุรี (ย่านสี่แยกบ้านแขกในปัจจุบัน) ก่อนจะกระจัดกระจายไปตั้งรกรากในพื้นที่ต่างๆ เช่น พื้นที่เขตหนองจอก มีนบุรี ท่าอิฐ นนทบุรี และพระประแดง เป็นต้น ปัจจุบันนี้ แม้ร่องรอยทางวัฒนธรรมมลายูยังคงปรากฏผ่านอาหาร ดนตรี และการละเล่นในวันสำคัญอยู่บ้าง แต่ภาษามลายูที่คนรุ่นเก่าเคยใช้พูดกันในบ้านปัจจุบันถูกแทนที่ด้วยภาษาไทยกลางหมดแล้ว

กลุ่มยุวมุสลิมบ้านริมน้ำเป็นกลุ่มที่มีสมาชิกวัยรุ่นหญิง เรียกว่า “ยุวมุสลิมะห์” และสมาชิกวัยรุ่นชาย เรียกว่า “ยุวมุสลิมิน” อายุตั้งแต่ 15-30 ปี มารวมตัวกันทำกิจกรรมในลักษณะจิตอาสา มีเป้าหมายเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมทางศาสนาที่เป็นประโยชน์แก่ชุมชนมุสลิมเชื้อสายมลายูที่พวกเขาอาศัยอยู่ กลุ่มยุวมุสลิมบ้านริมน้ำก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2511 โดยฮัจยีท่านหนึ่งซึ่งจบการศึกษาชั้นมัธยมปลายจากกรุงเทพฯ และได้นำความรู้เรื่องการจัดตั้งองค์กรมาใช้ในชุมชน เพื่อรวบรวมกลุ่มวัยรุ่นให้มีความเป็นเอกภาพและเป็นกำลังสำคัญในการช่วยเหลืองานโรงเรียนสอนศาสนา งานมัสยิด และการจัดงานรื่นเริงเพื่อเด็กๆ ในชุมชน โดยในระยะแรกถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างการบริหารองค์กรของมัสยิด ก่อนจะแยกตัวออกมาบริหารจัดการโครงสร้างภายในกันเอง หากแต่ยังคงทำงานสอดประสานและได้รับการสนับสนุนจากคณะกรรมการมัสยิดมาจนถึงปัจจุบัน สืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่อเนื่องมาโดยตลอด ทำให้คนในชุมชนรู้จักกลุ่มยุวมุสลิมฯ อย่างกว้างขวาง ช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2555 ที่ผู้เขียนทำวิจัยภาคสนามในชุมชนบ้านริมน้ำ กลุ่มยุวมุสลิมฯ มีสมาชิกรวม 50 คน เป็นชาย 33 คน และหญิง 17 คน ก่อนที่จะมีการเปิดรับสมาชิกเพิ่มในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554 ทำให้มีจำนวนรวมเพิ่มเป็น 80 คน เป็นชายราว 50 คน และหญิงเกือบ 30 คน

กลุ่มยุวมุสลิมฯ มีภารกิจรับผิดชอบแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักได้แก่ 1) กิจกรรมที่เหล่ายุวมุสลิมฯ เป็นเจ้าภาพจัดโดยตรงคือ การจัดงานรื่นเริงวันเด็ก และการจัดค่ายอบรมจริยธรรมอิสลามทุกฤดูร้อนในช่วงคาบเกี่ยวกับวันสงกรานต์ เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมุสลิมในชุมชนมาอยู่รวมกันในค่ายฯ แทนการออกไปเล่นสงกรานต์ที่ไม่ใช่วัฒนธรรมแบบมุสลิม³ และ 2) งานสนับสนุนมัสยิด เมื่อทางมัสยิดต้องการให้กลุ่มยุวมุสลิมฯ เป็นริ้วแรงช่วยจัดงานวันสำคัญต่างๆ เช่น งานวันอิดีลฟิตรี วันอิดีลอัฎฮา งานวันหารายได้เข้ามัสยิดและโรงเรียนสอนศาสนา งานสัมมนาหัวข้อศาสนา ทั้งยังมีส่วนช่วยเฝ้าระวังสถานการณ์และวางแผนรับมือหากเกิดภัยพิบัติขึ้นในชุมชน เช่น ไฟไหม้ น้ำท่วม (เช่น ช่วงที่เกิดเหตุอุทกภัย พ.ศ. 2554) เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มยุวมุสลิมฯ ยังเคยมีบทบาทช่วยรวบรวมข้อมูลให้กับทางมัสยิดเพื่อนำมาสนับสนุนการจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชุมชนซึ่งตั้งอยู่ในอาคารโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสายตระกูลและเครือญาติ และภาพถ่ายชุมชนในสมัยเก่า เป็นแรงงานเล็กๆ สนับสนุนผู้รู้ในชุมชน ช่วยกันบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาเกี่ยวกับกลุ่มตนเองออกสู่สังคม

ธัญญาและความเป็น “มุสลิมะห์ต้นแบบ”

ระบบ “อะมีร์” ตามหลักการของศาสนาอิสลาม เป็นระบบที่กลุ่มยุวมุสลิมฯ มีความเห็นชอบร่วมกันว่าให้ใช้เป็นวิธีปกครองและขับเคลื่อนการทำงานของกลุ่มนับมาแต่อดีต กล่าวคือใช้ผู้นำคนเดียวในการตัดสินใจและให้อำนาจแก่ผู้ชายเป็นผู้นำสูงสุดในกลุ่ม หากแต่มีการกระตุ้นให้เกิดการเสนอและรับฟังความคิดเห็นแลกเปลี่ยนระหว่างกันได้ทั้งสองเพศ สำหรับสมาชิกยุวมุสลิมฯ ที่เป็นหญิงก็มีอะมีร์ของฝ่ายหญิงด้วยเช่นกัน แต่ที่สุดแล้ว หากสมาชิกมีความเห็นไปในทางที่หลากหลาย อะมีร์ฝ่ายชายเท่านั้นที่จะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดเด็ดขาดในการตัดสินใจเพื่อความเป็นเอกภาพของกลุ่ม อะมีร์ในกลุ่มยุวมุสลิมฯ มาจากการเสนอชื่อ

³ ใน พ.ศ. 2554 มีผู้เข้าร่วมที่เป็นเยาวชนอายุตั้งแต่ 5-15 ปี กว่า 200 คน โดยเยาวชนผู้ชายจะพักภายในบริเวณโรงเรียนสอนศาสนาซึ่งเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมตลอดระยะเวลาการจัดค่ายฯ ขณะที่เยาวชนหญิงจะกลับบ้านหลังละหมาดอิซา และกลับมาเข้าร่วมกิจกรรมในเวลา 7 โมงเช้าของวันถัดไป.

และลงคะแนนเสียงของสมาชิก ทำงานร่วมกับคณะกรรมการที่ตนเองเป็นผู้คัดเลือกอีกจำนวน 15 คน โดยมีวาระในตำแหน่งนาน 3 ปี

กลุ่มยุวมุสลิมมียุทธศาสตร์การฝึกคน 4 หลักใหญ่ เพื่อสร้างยุวมุสลิมินและยุวมุสลิมะห์ที่เป็น “ต้นแบบ” แก่ชุมชน คือ 1) *การปรับ “เหนียต”* ซึ่งหมายถึง ความมุ่งมั่นที่จะตั้งสัตยาธิษฐานเชื่อมโยงกับอัลลอฮฺในการเป็นมุสลิมที่ดี จะทำดีเพื่ออัลลอฮฺ จะทำดีเพื่อสังคมจะเป็นตัวอย่างให้เยาวชนและคนในชุมชนได้เห็น ยุทธศาสตร์ของกลุ่มนี้จึงเป็นการดึงเอา “ศาสนาอิสลาม” มาเป็นหัวใจหลัก มีการเชื่อมโยงความเป็น “สมาชิกกลุ่มยุวมุสลิมะห์ที่ดี” กับการดำรงตนในฐานะ “มุสลิมที่ดี” ตามหลักการเข้าไว้ด้วยกัน 2) *การสัมมนาเตรียมความพร้อม* ทุกครั้งเมื่อจะทำงานสำคัญ กลุ่มยุวมุสลิมะห์ จะมีการเชิญวิทยากรทางศาสนา มาบรรยาย เพื่อน้อมนำให้สมาชิกอยู่ในหลักอิสลาม และมีกิจกรรมกระตุ้นให้สมาชิกร่วมกันออกแบบแนวคิดเมื่อทำงานใหญ่ร่วมกัน 3) *การผลิตซ้ำประจำวัน* ในทุกวันที่มีการประชุม จะมีการเชิญบทอ่านในกูรอาน “ซูเราะห์ฟาติฮะห์” มาทำการเปิด-ปิดการประชุมทุกวาระ และทำกิจกรรมต่างๆ อะมีรุจะย้ำให้บทวนเหนียต และบอกความคาดหวังให้สมาชิกพยายามอยู่ในกรอบศาสนาอยู่เสมอ เพื่อความสามัคคีและพลังความเป็นเอกภาพในกลุ่ม และ 4) *พัฒนาคนผ่านกิจกรรมจิตอาสาและการทำงานเพื่อสังคม* คือการทำงานที่ยุวมุสลิมรับผิดชอบเอง เช่น งานจัดค่ายและงานวันเด็ก และงานช่วยมัสยิดตั้งที่กล่าวถึงในตอนต้น

สำหรับยุวมุสลิมะห์ อะมีรุมีความคาดหวังถึงความพยายามสร้าง “มุสลิมะห์ต้นแบบ” เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่กลุ่ม ความเป็นต้นแบบนี้เชื่อมโยงกับการปลูกฝังเรื่องการเดินทางตามครรลองศาสนา และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับเยาวชนในชุมชน ในช่วงจัดค่ายอบรมจริยธรรมอิสลาม มีการให้สมาชิกผู้หญิงรับหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงดูแลน้องๆ ระหว่างการอยู่ค่าย แม้ค่ายปิดลงไป ความสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงค่ายกับเด็กค่ายก็ยังคงสนิทแนบแน่นกันอยู่ภายในชุมชน พี่เลี้ยงยังคงเป็นที่ปรึกษาปัญหาให้รุ่นน้อง ดังนั้น การพยายามเป็นตัวอย่างของมุสลิมที่ดีจึงยังคงดำเนินต่อไปในชีวิตประจำวัน ยกตัวอย่างพฤติกรรมที่ยุวมุสลิมะห์ต้นแบบพยายามทำคือ ละหมาดให้ครบ เป็นตัวอย่างในการถือศีลอด รับประทานอาหารฮาลาล สร้างระยะห่างทางเพศ รักษาความต่อเนื่องของวัตรปฏิบัติและกิริยามารยาทตาม

แบบมุสลิมะห์ที่ดี และที่สำคัญที่สุดข้อหนึ่งคือ ยูวมุสลิมะห์ต้องสวมผ้าคลุมผมเสมอเมื่อออกสู่พื้นที่สาธารณะ

ศาสนาอิสลามบัญญัติเรื่องการแต่งกายของมุสลิมะห์ไว้ชัดเจนว่าผู้หญิงมุสลิมจะต้องปกปิดร่างกายตั้งแต่ศีรษะ เว้นใบหน้าและฝ่ามือ มุสลิมะห์จึงต้องสวมฮิญาบทุกครั้งที่ออกจากบ้าน หรือเมื่อมีผู้ที่ไม่ใช่ญาติใกล้ชิดเข้ามาในบ้าน การคลุมศีรษะหรือปกปิดร่างกายก็เพื่อยับยั้งความชั่วร้ายและไม่ให้เกิด ฟิตนะฮ์ (ความวุ่นวาย) ซึ่งนำไปสู่การข่มขืนหรืออาชญากรรม แต่ก็มิใช่ผู้หญิงมุสลิมบางกลุ่มที่ปิดหน้าเพื่อแสดงว่าเป็นกลุ่มเคร่งศาสนา (แพร์ ศิริศักดิ์ดำเกิง 2552, 80) ยิ่งไปกว่านั้น ตามหลักศาสนาอิสลาม “ฮิญาบ” หมายถึง “การปกปิด” เป็นเสมือนเครื่องมือที่ช่วยให้มุสลิมะห์รำลึกถึงอัลลอฮ์ตลอดเวลาในทุกการกระทำ ซึ่งไม่ได้หมายถึงเครื่องแต่งกายที่ทำหน้าที่ปิดคลุมเฉพาะภายนอกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงกิริยามารยาท การวางตัว ความละอาย และการสำรวมจิตใจที่อยู่ภายในด้วย ผู้หญิงมุสลิมที่คลุมฮิญาบจึงไม่ใช่แค่ยอมรับผ้าผืนหนึ่งมาคลุมผมและเรื้อนร่าง หากแต่ต้องยอมรับหลักการทั้งหมดที่กำกับผ้าผืนนี้ นั่นคือหลักการแห่งอิสลามซึ่งครอบคลุมทุกรายละเอียดของชีวิต (คอดีญะฮ์ 2009: 94)

สำหรับยูวมุสลิมะห์ การคลุมผ้านั้นยังสื่อถึงความพยายามทำตัวเป็น “ต้นแบบ” ให้กับน้องๆ ในชุมชน เช่น ถ้าเดินออกจากบ้านมาซื้อกับข้าวหน้ามัสยิดตอนเย็น เดินมาละหมาดที่มัสยิด เดินมาประชุมกิจกรรมกลุ่มยูวมุสลิมในวันเสาร์อาทิตย์ หรือเดินไปมาหาสู่กันระหว่างบ้านเพื่อน ส่วนใหญ่จะแต่งกายสบายๆ คือสวมกางเกงขายาว เสื้อยืด และ “ผ้าคลุมสำเร็จ” ที่มีขนาดใหญ่และมีความยาวคลุมลงมาปิดหน้าอกจนถึงเอว ดังนั้น แม้ไม่ใช่เสื้อแขนยาว ส่วนแขนก็ยังคงถูกปกปิดด้วยผ้าคลุม ผ้าคลุมสำเร็จถูกเลือกหยิบใช้เสมอยามต้องออกนอกบ้านมาทำกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่บริเวณชุมชน ด้วยเหตุผลที่ใช้สอยง่ายไม่ต้องติดเข็มกลัดเหมือน “ผ้าพัน” (ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป) บางคนมักแขวนผ้าคลุมสำเร็จไว้บริเวณประตูทางออกของตัวบ้าน เพราะเมื่อไรที่จะก้าวพ้นประตูก็เพียงแค่เอื้อมมือไปหยิบผ้าคลุมสำเร็จมาสวม หรือเมื่อไปเยี่ยมบ้านเพื่อนผู้หญิงด้วยกัน ทันทีที่ไปถึง ผ้าคลุมสำเร็จก็จะถูกถอดวางไว้ และถูกนำมาสวมอีกทีเมื่อจะออกเดินทางกลับ

อิญาบของยิวมุสลิมะห์: อัตลักษณ์กลุ่มกับการตีความของปัจเจก

แม้ว่ายิวมุสลิมะห์บางคนจะเริ่มคลุมผ้าตั้งแต่ก่อนเข้าเป็นสมาชิกยิวมุสลิมะห์ แต่สำหรับบางคน การได้เข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่มยิวมุสลิมะห์ เป็นแรงผลักดันสำคัญมาสู่การตัดสินใจเริ่มใช้ชีวิตใต้ผ้าคลุมผม ยิวมุสลิมะห์ส่วนใหญ่เล่าว่าพวกเขาเริ่มคลุมผ้าเมื่อเรียนชั้นมัธยมปลายที่โรงเรียนอิสลามแห่งหนึ่ง ชุตนักเรียนหญิงจะสวมเสื้อแขนยาว กระโปรงยาวกรอมเท้า และมีผ้าคลุมแบบสำเร็จสีขาวสวมศีรษะ ซึ่งบางคน เช่น ฮาน่า เล่าให้ผู้เขียนฟังว่าประทับใจกับชุดเช่นนั้นมากเพราะทำให้ผู้คนรู้ว่าเธอเป็นมุสลิม แต่บางคน อย่างเช่น นูริน แม้ว่าเรียนที่โรงเรียนอิสลาม แต่ก็สวมอิญาบเฉพาะเวลาไปโรงเรียน จนกระทั่งมารดาของเธอป่วยช่วงที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 นูริน จึงตัดสินใจสร้างพันธะสัญญากับอัลลอฮ์ขึ้นมาว่า จากนี้ไปเธอจะเปลี่ยนมาคลุมผ้าในชีวิตประจำวันทุกวัน และจะพยายามทำตัวอยู่ในกรอบศาสนาให้มากขึ้น เพื่อขอให้อัลลอฮ์ช่วยปกป้องคุ้มครองแม่ที่ไม่สบาย

สำหรับบางคนที่ได้เรียนที่โรงเรียนพุทธและเมื่อเรียนจบก็ได้เข้าศึกษาต่อยังมหาวิทยาลัยรัฐ ตั้งแต่เลิกจนโตจึงแวดล้อมแต่เพื่อนที่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้ความคุ้นชินกับการคลุมผ้าในชีวิตประจำวันยิ่งลดน้อยลงไปอีก เช่น นิสรีน วัย 18 ปี เล่าว่าเธอเติบโตขึ้นมาในโรงเรียนพุทธ มีเพื่อนคนพุทธมาก ทำให้ชีวิตประจำวันกับการคลุมผ้าเป็นเรื่องที่ไกลกัน “เมื่อก่อนถ้าไปเที่ยวกับเพื่อนที่เป็นพุทธจะไม่คลุม เพื่อนขอร้องไว้ (หัวเราะ) เพราะเพื่อนใส่กางเกงขาสั้น แล้วพอหนูคลุมผ้าปุ๊บก็จะดูเรียบร้อยกว่ามาก เพื่อนเลยขอไว้” แต่ภายหลังจากที่ได้เข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มยิวมุสลิมะห์ ประกอบกับความคาดหวังของครอบครัว ทำให้ทุกวันนี้ นิสรีนคลุมผ้าจนติดเป็นนิสัย

นาดา อายุ 23 ปี เป็นอีกคนหนึ่งที่คลุมผ้าเป็นประจำ สืบเนื่องจากมีโอกาสเข้ามาเป็นสมาชิกและเป็นเพื่อนกับผู้หญิงในกลุ่มยิวมุสลิมะห์ “เมื่อก่อนไม่ได้ใส่ผ้าคลุมนะ จะใส่เฉพาะเวลาไปงาน อยู่มหาวิทยาลัยก็ไม่ใส่” จนกระทั่งต้องมาเริ่มต้นทำงานกับกลุ่มยิวมุสลิมะห์ จึงเริ่มสวมผ้าคลุมจนติดเป็นนิสัย เพราะเห็นว่าเพื่อนในกลุ่มยิวมุสลิมะห์ คลุมกัน นาดาเล่าว่าเพราะเห็นนูรินเริ่มคลุมก่อน จากนั้น นิสรีนกับ ไลลา ก็คลุมตามมา ทุกคนกลายเป็นแรงผลักดันอยู่ข้างๆ ที่ทำให้เธอรู้สึกละเอียดใจ “ครั้งหนึ่งจะไปสะพานพุทธด้วยกัน นาดาไม่

คลุมผ้าอยู่คนเดียว นูรีนเลยเดินถือผ้าคลุมผมออกมาให้ รู้สึกอายนะ คิดว่าทำไมเราไม่คลุมเอง ทำไมต้องให้เพื่อนมาชักจูงเรา” จนในที่สุด นาดากลายเป็นรุ่นพี่ที่คลุมผมเป็นประจำ และคอยตักเตือนรุ่นน้องเกี่ยวกับเรื่องการคลุมผ้าและการแต่งตัวอยู่เสมอเมื่อเธอเห็นสมควร

อย่างไรก็ดี ในระดับของการปฏิบัติ การคลุมผ้าไม่ใช่เพียงองค์ประกอบหนึ่งของอัตลักษณ์ที่ยูมุสลิมะหะยีดโดยความเป็นกลุ่มกับหลักการทางศาสนา แต่ยังสัมพันธ์กับเหตุผลและการตีความของปัจเจกด้วย ดังที่อนาสตาเซีย วาคูเลนโก (Anastasia Vakulenko) เสนอว่า การคลุมผ้าเป็นตัวบ่งบอกถึง “ความสัมพันธ์เฉพาะตัว” ระหว่างความเป็นอัตบุคคลกับตัวบททางศาสนาผ่านการเก็บรวบรวมความหมายและนำมาตีความโดยแต่ละปัจเจก (Vakulenko 2012) ในกรณีของยูมุสลิมะหะบ้านริมน้ำ มีตัวอย่างในบริบทสถานการณ์เฉพาะที่นูรีนและนาดาต่างมีเหตุผลในการตีความที่จะเลือกถอดและสวมผ้าคลุมต่างกัน กล่าวคือ ในการไปเที่ยวพักผ่อนค้างคืนที่พัทยาน้ำหนึ่ง มีเหตุจำเป็นให้ทั้งสองต้องออกมาซื้อของตอนกลางคืนและจำเป็นต้องเดินผ่านสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยแหล่งบันเทิงเรีงรมย์ ในขณะที่นูรีนตั้งมั่นว่าจะไม่ถอดผ้าคลุมเด็ดขาด ไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์ไหน เพราะนี่คือการทำตามสัจธรรมที่เธอเคยให้ไว้กับอัลลอฮ์ แต่นาดาเลือกที่จะถอดผ้าคลุมผมออก โดยให้เหตุผลว่าต้องการปกป้องภาพลักษณ์ของศาสนา เพราะไม่อยากให้ใครเข้าใจว่าผู้หญิงมุสลิมที่สวมฮิญาบออกมาเดินเที่ยวสถานที่ที่ไม่เหมาะสมยามค่ำคืน แม้พวกเขาต่างรู้ในใจว่าทำไปเพราะแค่จำเป็นต้องผ่านทางก็ตาม

การที่นูรีนและนาดามีเหตุผลในการตัดสินใจที่ต่างกันออกไป แม้ว่าจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการศาสนาเหมือนกัน สอดคล้องกับงานศึกษาของเฮเลน วัตสัน (Helen Watson) ที่ชี้ให้เห็นการตีความที่หลากหลายของปัจเจกเกี่ยวกับความสำคัญของผ้าคลุมศีรษะผ่านเรื่องราวของผู้หญิงมุสลิมสามคนซึ่งเลือกให้ความหมายและคลุมผ้าต่างกันไปตามสถานการณ์ที่เผชิญ เช่น คนแรกรู้สึกว่าการคลุมผ้าเป็นเครื่องเปลี่ยนผ่านไปสู่การเติบโตเป็นผู้ใหญ่ คนที่สองเริ่มคลุมผ้าภายหลังต้องย้ายไปอยู่ฝรั่งเศสในฐานะคนต่างถิ่นเพื่อช่วยทำให้เธอรู้สึกเป็นส่วนตัวจากสายตาของผู้คนในดินแดนใหม่ที่จ้องมองมายังเธอ ขณะที่คนสุดท้ายเชื่อว่า การคลุมผ้าช่วยลดความสนใจ ลดการตกเป็นเป้า และเป็นทางเลือก

จะทำให้ผู้หญิงปลอดภัยมากขึ้น เมื่ออยู่ในสังคมที่บางครั้งก็จำเป็นต้องระวังภัยอันตราย แต่ก็ไม่เห็นด้วยถ้าลูกสาวจะขอผ้าคลุมผืนใหม่อยู่เสมอ เธอคิดว่าความอ่อนน้อมในศรัทธากับการวิ่งตามแฟชั่นใหม่ๆ ไม่จำเป็นต้องไปด้วยกัน วัดสันเสอว่า การให้ความหมายเกี่ยวกับการคลุมผ้าของอับดุลคาลทางศาสนา ก่อรูปผ่านการรับรู้ศาสนาของแต่ละคน ยิ่งกว่านั้น ประสบการณ์การคลุมผ้ามีความสำคัญทั้งในเชิงสัญลักษณ์และการเมือง ซึ่งผู้หญิงแต่ละคนต่างแสดงออกผ่านการใช้ชีวิตทางโลก ดังนั้น การทำความเข้าใจความสำคัญของการคลุมผ้า จึงไม่อาจแยกขาดออกจากความเข้าใจอิสลามตามการรับรู้และตีความของปัจเจกภายในบริบทเฉพาะทางสังคมวัฒนธรรมด้วย (Watson 1994)

อิญาบกับการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม

การยอมรับผ้ามาคลุมศีรษะนั้นมีความหมายที่ลึกซึ้งซึ่งมากมายเกินกว่าจะมองได้ว่าผ้านั้นคลุมแค่เรือนผม คำบอกเล่าของยุวมุสลิมะห์หลายคนแสดงให้เห็นว่า การคลุมผ้ามีอิทธิพลต่อสำนึกภายในใจ ซึ่งมีบทบาทต่อการแสดงตัวตนและการจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม การตัดสินใจทำหรือไม่ทำกิจกรรมต่างๆ ล้วนต้องมีกรอบศาสนามาเกี่ยวข้อง เพราะการคลุมผ้าคือสัญลักษณ์ที่ชัดเจนของการประกาศตัวตนว่าดำรงอยู่ในกรอบจริยธรรมแบบอิสลาม ซึ่งในกรณีของยุวมุสลิมะห์บ้านริมน้ำ นอกเหนือจากมิติความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมต่างศาสนาแล้ว ยังเป็นอีกตัวอย่างที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาวัฒนธรรมมุสลิมในบริบทการเปลี่ยนผ่านของชุมชนภายใต้กระแสอิสลามานุวัตร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายภายในวัฒนธรรมมุสลิมด้วยกันเองไปพร้อมกันด้วย

ในแง่ของความสัมพันธ์กับโลกนอกวัฒนธรรมมุสลิม แม้ผ้าคลุมศีรษะจะเปรียบเสมือนพื้นที่ส่วนตัวที่ยุวมุสลิมะห์ใช้สื่อสารเพื่อแสดงออกซึ่งศรัทธาที่มีต่ออัลลอฮ์ แต่ขณะเดียวกันการแสดงออกนั้นก็ปรากฏอยู่ภายใต้บริบทของความเป็นสาธารณะ การคลุมผ้าจึงสะท้อนถึงศักยภาพความเป็นผู้กระทำการในการแสดงออกซึ่งตัวตนทางศาสนา เป็นการประกาศตัวให้สังคมรู้ว่าเธอคือ “มุสลิม” ในท่ามกลางชุดของความสัมพันธ์ต่างๆ เช่น นาดาเล่าว่าภายหลังจากเธอเริ่มสวมอิญาบ เธอเริ่มปฏิเสธเพื่อนมหาวิทยาลัยที่โทรศัพท์มาชวนไปเที่ยวกลางคืน หรือยุวมุสลิมะห์บางคนจะระมัดระวังเรื่องพฤติกรรม

แสดงออกกับคนรัก “มันติดไปทุกอย่าง เราละอาย จะจูงมือไปกับแฟน แต่ว่าใส่ผ้าคลุมผม อยู่ จะทำได้ไง” ยูมุสลิมะห์หลายคนมักให้เหตุผลเชื่อมโยงว่าการคลุมผ้าส่งผลให้ตระหนักถึงความละอายทางจิตใจอยู่ตลอดเวลา แม้แต่เมื่อพวกเขาอยู่ในบริบทภายในบ้านซึ่งไม่ได้สวมผ้าคลุมศีรษะ หรืออยู่นอกพื้นที่ชุมชน นอกบริบทของระบบอะมิรฺกิตตาม ยูมุสลิมะห์บางคนเล่าว่าจะเลือกเข้าแต่ร้านอาหารฮาลาลแม้ว่าจะไม่ได้อยู่ในเขตชุมชนมุสลิม บางครั้งอยากกินส้มตำ แต่กลับเป็นร้านคนพุทธก็ต้องตัดใจไม่ซื้อ “มีอย่างที่ไหนสอนน้องค่ายให้กินอาหารฮาลาลแต่ตัวเองคลุมผมไปซื้อ น้องเห็นต้องอายแย่”

ในมิติที่สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนมุสลิม การคลุมผ้าแบบมิดชิดตั้งที่ ยูมุสลิมะห์ยึดถือปฏิบัติในปัจจุบัน สะท้อนถึงอิทธิพลของกระแสการตีความหลักศาสนาใหม่ รวมทั้งรูปแบบการคลุมผ้าของสตรี โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับจากสมัยปฏิวัติอิหร่านเมื่อ พ.ศ. 2522 และภายหลังจากที่มีมุสลิมจากประเทศไทยเดินทางไปศึกษาศาสนาในตะวันออกกลางมากขึ้น เช่น ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การคลุมผ้าแบบปิดมิดชิดก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสมัยหลัง ดังกรณีการประท้วงเรียกร้องขอให้มีการอนุญาตคลุมฮิญาบในสถานศึกษาที่จังหวัดยะลาเมื่อ พ.ศ. 2531 (ดู รอมฎอน บันจอร์ 2555) ส่วนที่บ้านริมน้ำหากย้อนกลับไปดูภาพถ่ายเก่าที่ทางมัสยิดเก็บสะสมไว้ ภาพถ่ายจากงานรื่นเริงตามพื้นที่สาธารณะบ้าง งานมัสยิดบ้าง เมื่อหลายสิบปีก่อน จะเห็นว่าสตรีสูงอายุใช้ผ้าปิดเรือนผมแต่ไม่ใช่การคลุมแบบปิดมิดชิดตั้งที่ผู้หญิงมุสลิมปัจจุบันปฏิบัติกัน

เมื่อการคลุมผ้าแบบปิดมิดชิดนั้นเป็นเรื่องใหม่ในชุมชน จึงทำให้งังน้าสนใจว่า ไม่ใช่แค่เพื่อนต่างศาสนาเท่านั้นที่เหล่ายูมุสลิมะห์ต้องปรับตัวด้วย แม้แต่ผู้ใหญ่หรือคนรุ่นราวคราวเดียวกันในครอบครัวซึ่งเป็นมุสลิมเหมือนกัน ก็มีส่วนทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างพยายามเข้าใจ ยูมุสลิมะห์หลายคนเล่าว่า ตั้งแต่พวกเขาคลุมผ้าที่บ้านต้องยินยอมเข้าร้านอาหารฮาลาลกันบ่อยขึ้น หรือในทางกลับกันก็มีหลายครั้งที่ยูมุสลิมะห์ต้องปฏิเสธการไปทานอาหารกับครอบครัว หรือในบางกรณีที่ยูมุสลิมะห์เป็นคนเดียวในครอบครัวที่คลุมผ้า ก็อาจพยายามต่อรองกับครอบครัวให้เลือกร้านอาหารที่มีภาพลักษณ์ไม่ขัดต่อสถานะการสวมฮิญาบของผู้หญิงมุสลิมมากจนเกินไป นอกจากเรื่องร้านอาหารแล้วยังมีเรื่องการแต่งกาย เช่น นาดาถูกพี่สาวขอร้องให้ถอดผ้าคลุมศีรษะ เพื่อจะไม่ให้เกิด

การเปรียบเทียบว่าพี่ไม่เรียบร้อยเหมือนน้องสาว แต่เธอเลือกที่จะปฏิเสธเพราะ *“ผ้าคลุมคลุมใจเราด้วย จะใส่ๆ ถอดๆ ไม่ได้ ละอายใจตัวเอง ใจเรารู้ว่าเราทำอะไรอยู่ เราไม่ได้ทำเพราะใคร แต่ทำเพราะตัวเราเอง”*

ตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นการปะทะกันระหว่างกระแสอิสลามานุวัตรกับวิถีคิดแบบเดิมในท้องถิ่น วิถีปฏิบัติเกี่ยวกับการคลุมผ้าตามการตีความแบบใหม่ ทำทนายปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวมุสลิม ขณะเดียวกันก็แสดงให้เห็นว่า จารีตประเพณีของวัฒนธรรมมุสลิมไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ หากแต่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา (Haj 2009: 7) อย่างไรก็ตาม การที่ยุวมุสลิมะห์เลือกที่จะต่อรองกับสมาชิกในครอบครัว โดยอ้างอิงกับการปฏิบัติทางศาสนาของตนนั้น ยังเปิดประเด็นอภิปรายสำคัญอีกหนึ่งประเด็น ซึ่งเป็นเรื่องของฐานะการใช้อำนาจผ่านศาสนาในฐานะตัวกลาง (mediated agency) สร้างความชอบธรรมแก่ตนเอง ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อถัดไปนี้

อิญาบ ศรัทธา และการยกระดับตัวตนทางสังคม

การที่ยุวมุสลิมะห์ให้ความสำคัญกับวินัยในวัตรปฏิบัติทางศาสนาตามเจตจำนงความศรัทธาที่พวกเธอมีต่ออัลลอฮ์ เป็นกระบวนการที่พวกเธออาศัยความเป็นอัตนุคคลทางศาสนาเป็นพื้นฐานของศักยภาพในการเป็นผู้กระทำการ โดยอาศัยการอ้างอิงตัวตนที่สร้างบนฐานหลักการอิสลามมาต่อรองกับโครงสร้างสังคมเดิม เช่น นูรินพยายามชักชวนน้องชายให้ละหมาดและให้น้องสาวหันมาคลุมผ้า นอกจากนี้ ผู้เขียนสังเกตเห็นว่าในวันแรกๆ ของเดือนบวชเมื่อ พ.ศ. 2554 นูรินยังเป็นที่พึ่งของแม่ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับลำดับการละหมาดในแต่ละวันอีกด้วย ส่วนในกรณีของนาตา จากเมื่อก่อนที่พ่อแม่คาดหวังแต่ลูกชาย *“เพราะว่าทำอะไรต้องผ่านผู้ชายหมดตามหลักอิสลาม และสำหรับแม่ทุกอย่างก็จะต้องผ่านพี่ชายหมด ทั้งที่บางทีเราก็นึกถึงพี่ชายไม่เอาไหน”* แต่เมื่อเธอเปลี่ยนตัวเองด้วยการเริ่มคลุมผ้าในชีวิตประจำวันพร้อมๆ กับร่วมทำกิจกรรมต่างๆ กับกลุ่มยุวมุสลิมะห์ และเมื่อเรียนจบก็สามารถสอบเข้าทำงานที่ธนาคารอิสลามได้สำเร็จ ทำให้พ่อแม่ดีใจมาก รวมทั้งการรับฟังความเห็นของคนในบ้านที่มีต่อเธอก็เพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย ปัจจุบัน

นาดารับผิดชอบดูแลน้องสาว หลานสาวและหลานชาย และพยายามชักชวนสมาชิกในครอบครัวให้ละหมาดเป็นประจำโดยอ้างถึงการปฏิบัติของตนเองเป็นตัวอย่าง

.... อย่างป่าเป็นคนอยุทธยาและเขาก็จะเชื่อเรื่อง “โตะตะเก็ย” ป่าเขาไปนับถือซึ่งในหลักศาสนาอิสลามมันไม่ได้รวมทั้งบ้านหลังนี้ (ที่นาดาอยู่กับน้องและหลาน) ป่าเขาก็บอกว่าทำไมไม่เอาพวงมาลัยมาคล้องไว้ ซึ่งมันไม่ได้ เขาก็เลยบอกว่า ป่าแค่ละหมาดก็พอแล้วแค่นั้นบารอกต์ก็เข้าบ้านแล้ว เขาก็ฟัง ไม่ขัดเรา ทั้งที่เมื่อก่อนความคิดเขาต้องเป็นหนึ่งแต่พอนาดาทำตัวอยู่ในศาสนาแล้วพูด เขาก็ฟัง ... ส่วนน้องก็ฟัง นาดาจะบังคับให้ละหมาดแต่ทุกอย่างคือเราต้องทำก่อน พอเราคิดว่าเราทำได้แล้ว เราถึงจะให้น้องทำ

จากเรื่องราวข้างต้น ผู้เขียนมองเป็นตัวอย่างของการมีวินัยในวัตรปฏิบัติทางศาสนาตามเจตจำนงความศรัทธาที่ยูมมุสลิมะห์มีต่ออัลลอฮ์ ซึ่งนอกจากจะแสดงถึงการดีความที่หลากหลายภายในวัฒนธรรมมุสลิมที่เกิดขึ้นในบริบทความเป็นสมัยใหม่ที่ได้อภิปรายในหัวข้อก่อนหน้า ยังเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ยูมมุสลิมะห์อาศัยความเป็นอัตบุคคลทางศาสนาเป็นพื้นฐานของศักยภาพในการเป็นผู้กระทำการ โดยอาศัยหีบยกตัวตนที่สร้างบนฐานหลักการอิสลามมาต่อรองกับโครงสร้างสังคมเดิม โดยเฉพาะตัวอย่างกรณีของนาดาที่ดึงเอาความคาดหวังของครอบครัวให้หันมารับฟังลูกสาวมากขึ้น ในแง่ที่ผู้เขียนมองว่าเธอ “รบถึง 3 สนาม” คือ การเป็นลูกสอนพ่อ ลูกสาวสอนพ่อ และลูกสาวสอนพ่อในบริบทของวัฒนธรรมมุสลิม ซึ่งปกติในหลักการอิสลามผู้ชายต้องเป็นเพศที่มีอำนาจนำในชีวิตทางศาสนา ผู้เขียนมองว่า ยูมมุสลิมะห์ใช้ผ้าคลุมและการคลุมผ้าเป็นสัญลักษณ์สื่อกลางในการแสดงความเห็นต่างจากครอบครัว โดยที่ครอบครัวต้องยอมรับแบบขัดไม่ได้ เพราะเป็นสัญลักษณ์ที่อ้างอิงอยู่บนหลักการที่มีอัลลอฮ์เป็นอำนาจชอบธรรมอันสูงสุด ซึ่งทั้งหมดทั้งหมดที่กล่าวมา เกิดขึ้นได้โดยอาศัยการสร้างตัวตนในฐานะผู้จ้ำนนต่อศาสนาเป็นข้อสำคัญ

นอกจากการยกระดับตัวตนในพื้นที่ครอบครัว โดยการที่ลูกสาวพยายามพิสูจน์ตนเองผ่านการปฏิบัติตัวตามหลักศาสนาแล้ว กระบวนการต่อรองเชิงสัญลักษณ์ยังนำไปสู่บทบาทที่เพิ่มขึ้นของยูมมุสลิมะห์ในพื้นที่สาธารณะภายในชุมชนอีกด้วย บางครอบครัวที่แรกเริ่มยังจำกัดโอกาสของลูกสาวในการออกมาทำกิจกรรมนอกบ้านกับกลุ่มยูมมุสลิมะ

เพราะเป็นห่วงว่าต้องทำกิจกรรมนอกบ้านจนมีเดค่าน้ำ แต่ภายหลังนอกจากบางครอบครัวจะคลายกังวลลงแล้ว ยังมีความเข้าใจและสนับสนุนการทำกิจกรรมกับกลุ่มยุวมุสลิมมากขึ้น ถึงขนาดที่อนุญาตให้ลูกสาวรวมกลุ่มกันออกจากบ้านในเวลากลางวันเพื่อไปละหมาด กิยามุลลัยลุลที่มีสยิดในช่วงไม่กี่วันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน จากที่ปกติพื้นที่ละหมาดประจำของผู้หญิงมุสลิมคือภายในบริเวณบ้าน

ขณะเดียวกัน การได้มาเป็นพี่เลี้ยงค่ายอบรมจริยธรรมอิสลามให้กลุ่มยุวมุสลิมบ้าน ร่มน้ำทำให้พวกเธอได้กลายมาเป็น “ยุวมุสลิมะห์ต้นแบบ” ของเด็กค่ายมากมายซึ่งอยู่อาศัย ในชุมชน และกลายเป็นที่ยอมรับมากขึ้นของผู้คนในชุมชนในฐานะพี่เลี้ยงค่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้ปกครองที่มีส่วนสำคัญในการตัดสินใจว่าจะส่งลูกหลานของตนเองมาเข้า ค่ายในปีถัดไปหรือไม่โดยพิจารณาจากแบบอย่างทางพฤติกรรมของพี่เลี้ยงค่ายเป็นหลัก ยุวมุสลิมะห์กลายเป็นต้นแบบในการน่านองค่ายขึ้นละหมาดบนมัสยิดทั้งในช่วงเวลาการ จัดค่ายและหลังจากที่ค่ายสิ้นสุดลง พวกเธอยังเป็นต้นแบบในการคลุมผ้าในชีวิตประจำวัน เป็นต้นแบบในการถือศีลอด ผู้คนสามารถพบเห็นพวกเธอร่วมกับกลุ่มยุวมุสลิมินช่วยจัด สัมมนาวิชาการทางศาสนาหน้ามัสยิดยามค่ำคืน รวมถึงพวกเธอยังกลายเป็นผู้จัดรายการ วิทยุชุมชนบนมัสยิดเพื่อชักชวนให้พี่น้องมุสลิมร่วมกันเห็นข้อดีในเดือนถือศีลอด การคลุม ผ้า และเกร็ดความรู้ทางศาสนาผ่านเสียงตามสายและโลกออนไลน์ข้ามชุมชน ซึ่งผู้เขียน มองว่าพวกเธอได้มีส่วนเปลี่ยนบรรทัดฐานของการใช้มัสยิดภายในชุมชนไปสู่การเปิดกว้าง ทางพื้นที่สำหรับผู้หญิงเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย

อิญาบกับความทันสมัย

ผ้าคลุมผมที่ยุวมุสลิมะห์ใช้งานแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ “ผ้าคลุมสำเร็จ” หมายถึง ผ้าคลุมแบบเย็บสำเร็จที่สามารถหาซื้อจากร้านค้าและนำมาใช้สวมศีรษะได้ทันที ต่างจาก “ผ้าพัน” คือ ผืนผ้าที่ตัดเย็บให้กลายเป็นรูปทรงสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมนำมาพันผมและติด ด้วยเข็มกลัด โดยรูปทรงของผ้าและเทคนิควิธีการพันที่แตกต่างกันจะส่งผลให้ได้รูปลักษณะ ที่ออกมาแตกต่างกันตามไปด้วย ผู้เขียนสังเกตว่า การคลุมผมโดยใช้ผ้าพันนั้นช่วยยกระดับ ทำให้การแต่งกายดูเป็นทางการมากขึ้น โดยยุวมุสลิมะห์มักเลือกสวมผ้าพันใน 2 โอกาส

ใหญ่ๆ คือ สวมเมื่อต้องออกไปข้างนอกชุมชน หมายถึงทั้งไปเที่ยว ไปเรียน ไปทำงาน หรือสวมผ้าพันเมื่อมีงานรื่นเริงที่มีสยิดภายในชุมชน เช่น งานหารายได้เข้ามัสยิด งานหารายได้เข้าโรงเรียนสอนศาสนาประจำชุมชน งานแต่งงาน งานวันอีดีลฟีตรีและวันอีดีลอฎุฮา ตลอดจนงานบุญเมื่อบ้านใครจัดเลี้ยงและเชิญแขกไปร่วมกินบุญ เป็นต้น

แม้ว่าประเด็นแฟชั่นกับการสวมฮิญาบจะเป็นกระแสถกเถียงกันอยู่ไม่น้อย แต่ในกรณีของยุวมุสลิมะห์บ้านริมน้ำ ผู้เขียนพบว่าทางเลือกใช้ฮิญาบเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการบริโภคและกระบวนการสร้างตัวตนที่ผสมผสานระหว่างตัวตนทางศาสนากับความเป็นวัยรุ่น ซึ่งเป็นช่วงวัยของการแสวงหาและเปิดรับวัฒนธรรมที่หลากหลาย ยุวมุสลิมะห์ส่วนใหญ่เลือกซื้อผ้าคลุมสำเร็จหลากหลายขนาดและรูปแบบ จากร้านค้าที่มาตั้งเต็นท์ในวันที่มัสยิดจัดงานรื่นเริง แต่ส่วนใหญ่ในชีวิตประจำวันยุวมุสลิมะห์จะนิยมใช้ผ้าคลุมสำเร็จสีดำเป็นหลัก ส่วนการเลือกซื้อผ้าพัน ยุวมุสลิมะห์หลายคนมักไปเลือกซื้อผ้าจากแหล่งใหญ่อย่างตลาดพาหุรัด เพื่อมาออกแบบและจ้างเย็บตามขนาดและรูปทรงที่ต้องการ นอกจากนี้ยังมีร้านขายฮิญาบและเสื้อผ้าแฟชั่นมุสลิมในย่านมินบุรี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเที่ยวชมและเลือกซื้อสินค้าอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น น้ำหอม ดินสอเขียนขอบตา เป็นต้น

ในร้านเสื้อผ้าแฟชั่นมุสลิม นอกจากการจำหน่ายผ้าคลุมศีรษะที่มีราคาแตกต่างกันไปตามความละเอียดของลวดลายในการปักแล้ว การนำเสนอฮิญาบบนหุ่นแสดง ยังสะท้อนถึงความเป็นผู้กระทำการที่หลากหลายของหญิงมุสลิมในฐานะผู้บริโภค บางหุ่นใช้ผ้าคลุมสำเร็จรูปแบบมีหมวก บางหุ่นคลุมผ้าพันสำเร็จรูปปิดลงมาถึงหน้าผาก บางหุ่นคลุมผ้าพันสำเร็จรูปแต่พันแบบไม่ปิดลงมาถึงหน้าผากเพื่อเผยให้เห็นลวดลายหมวกคลุมผมที่เปิดหน้าผากลงมา ส่วนบางแบบก็ใช้ผ้าคลุมสองผืนต่างสีมาพันเข้าด้วยกันทำให้ดูแตกต่างจากการคลุมผ้าผืนเดียวตามปกติ นอกจากนี้ ผู้ซื้อยังสามารถสร้างความแตกต่างให้กับการคลุมผ้าของแต่ละคนด้วยการเลือกซื้อเข็มกลัดสำหรับติดประดับฮิญาบ เช่น นาคาที่เลือกซื้อเข็มกลัดรูปกระถางดอกไม้ ซึ่งตัวดอกไม้ทำด้วยพลาสติกเชื่อมวาวสีน้ำตาล และอีกชิ้นเป็นแมลงเต่าทองตัวเล็กๆ ปีกของมันประดับด้วยพลาสติกใสสีน้ำตาลที่ถูกออกแบบมาให้วาวระยับล้อกับแสง เสมือนหนึ่งว่าประดับด้วยอัญมณี โดยอธิบายให้ผู้เขียนฟังว่า “เอาไว้มาติดคู่กัน กระถางดอกไม้กับเต่าทอง” ทั้งนี้ ผู้เขียนพบว่าทางเลือกซื้อและปรับใช้ฮิญาบ

ทั้งแบบสำเร็จและแบบผ้าพันเป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง ที่แสดงถึงศักยภาพความเป็นผู้กระทำการของยุวมุสลิมะห์ โดยเฉพาะแบบผ้าพัน การให้ความสำคัญกับทักษะและความชำนาญในการพันผ้าให้ออกมาแลดูสวย การจับจีบไม่ยับเยิน ไปจนถึงการเลือกซื้อ เนื่องจากผ้าพันมักเป็นผ้าหลากสีล้นลวดลายที่ผู้สวมจะพยายามเลือกให้เข้ากับชุดเครื่องแต่งกายในแต่ละโอกาส นอกจากนั้น การคลุมผ้าแบบพันยังเปิดโอกาสให้ผู้หญิงได้ออกแบบวิธีการพันผ้าได้หลากหลายและมีความเฉพาะตัวมากขึ้นอีกด้วย

ส่วนการเลือกซื้ออิญาบผ่านเครือข่ายออนไลน์อย่างเฟซบุ๊ก นอกจากจะแสดงให้เห็นศักยภาพความเป็นผู้กระทำการในฐานะผู้บริโภคเช่นเดียวกับการเลือกซื้ออิญาบในโลกเชิงกายภาพแล้ว ยังเป็นตัวอย่างของกระบวนการที่สะท้อนให้เห็นว่าวัฒนธรรมแฟชั่นของมุสลิมไม่ได้จำกัดกรอบอยู่ภายใต้วัฒนธรรมที่มาจากหลักการอิสลามเท่านั้น หากแต่ยังเปิดรับจากหลากหลายวัฒนธรรมผ่านสื่อต่างๆ เช่น ยุวมุสลิมะห์กลุ่มนี้นิยมติดตามดูรูปแบบอิญาบจากมาเลเซียและอินโดนีเซีย ขณะเดียวกันก็ติดตามเฟซบุ๊กของร้านค้าที่นำเสนอการประยุกต์เครื่องแต่งกายแบบเกาหลี ญี่ปุ่น ตะวันตก ฯลฯ มาใช้กับรูปแบบการแต่งกายตามวัฒนธรรมมุสลิม โดยยึดความเหมาะสมอยู่บนกรอบอิสลามเป็นหลัก เช่น ถ้าเป็นชุดแขนสั้นพวกเขาจะสวมเสื้อคลุมทับหรือใส่ปลอกแขน ถ้าเป็นกระโปรงที่ยาวคลุมเข่าแต่ไม่ถึงข้อเท้า ก็อาจใส่กางเกงเข้ารูปหรือเลกกิ้งไว้ด้านหลังในอีกชั้น เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น เฟซบุ๊กยังเป็นพื้นที่ที่ผู้เขียนสังเกตเห็นยุวมุสลิมะห์บางคนส่งต่อลิงค์วิดีโอประเภท "hijab tutorial" ซึ่งเป็นวิดีโอสอนวิธีพันผ้าหลากสไตล์ของมุสลิมชาติต่างๆ โดยมีทั้งวิดีโอที่สื่อสารด้วยภาษาอังกฤษและภาษาอินโดนีเซียให้แก่นัก และเฟซบุ๊กยังเป็นพื้นที่แบ่งปันความเห็นและข้อความเกี่ยวกับสิทธิ์ของผู้หญิงมุสลิมในการคลุมอิญาบอีกด้วย

การพิจารณาการเลือกใช้อิญาบในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการบริโภคข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างความเป็นอัตบุคคลทางศาสนากับศักยภาพความเป็นผู้กระทำการของยุวมุสลิมะห์บ้านริมน้ำ ซึ่งยืนยันถึงเสรีภาพในการนำแนวการแต่งกายทั้งจากวัฒนธรรมมุสลิมเองและจากวัฒนธรรมต่างๆ มาปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับความ เป็นสตรีมุสลิมที่ราบเท่าที่พวกเขาตีความว่าไม่ได้เป็นการละเมิดต่อหลักศาสนบัญญัติ และหากยังสามารถประพจน์ให้สอดคล้องสำรวมกับหลักการเหล่านั้น

สรุป

บทความนี้นำเสนอกระบวนการสร้างตัวตนทางศาสนาของมุสลิมะห์กลุ่มบ้านริมน้ำและกระบวนการปะทะประสานกับความเป็นสมัยใหม่ ภายใต้เงื่อนไขความศรัทธาทางศาสนา ผู้หญิงวัยรุ่นมุสลิมเหล่านั้นไม่ได้ปฏิบัติอยู่ภายในกรอบแบบไร้อิทธิพลหรือเป็นไปตามแบบแผนเดียวกันหมดทุกคน หากแต่หลักการทางศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นเสมือนชุดความรู้ที่ทำให้ปัจเจกแสดงออกซึ่งเสรีภาพในการตัดสินใจอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สถานการณ์ที่เผชิญ ทุกคนจึงมีความท้าทายที่แตกต่างกัน กล่าวอีกทางหนึ่งคือ เป็นความเข้าใจผิดที่สันนิษฐานว่าอัตบุคคลทางศาสนาถูกกำหนดด้วยหลักปฏิบัติทางศาสนาจนขาดซึ่งการเลือกอย่างมีจุดมุ่งหมายและขาดซึ่งการตัดสินใจด้วยตนเอง (Vakulenko 2012: 74)

ภายใต้ความศรัทธาผ่านผ้าคลุมผม บทความนี้ชี้ให้เห็นการตีความที่หลากหลายของปัจเจก แม้ภายในสถานการณ์เดียวกัน แต่ผู้หญิงมุสลิมที่สวมผ้าคลุมผมก็ตัดสินใจแตกต่างกัน นอกจากนั้น ผ้าคลุมผมยังสะท้อนให้เห็นถึงการปะทะทางวิถีคิดของผู้คนภายในศาสนาเดียวกันและสะท้อนถึงการเมืองวัฒนธรรมของศรัทธาที่ผู้หญิงมุสลิมใช้ยกระดับตัวตนภายในครอบครัวและพื้นที่สาธารณะมากขึ้น ซึ่งกรณีเหล่านี้ผู้เขียนมองว่าสอดคล้องกับงานของซาบา มาห์มูด (Mahmood 2005) และ ซิลวา ฟริสก์ (Frisk 2010) ซึ่งชี้ให้เห็นการเมืองวัฒนธรรมของความเคร่งศาสนาที่ช่วยยกระดับตัวตนของสตรีมุสลิมและเปิดกว้างให้พวกเธอมีพื้นที่ทางสังคมมากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น ในส่วนท้ายของบทความผู้เขียนแสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตนผ่านการเลือกสรรผ้ามาคลุมผมของพวกเธอ เช่น การใช้ผ้าพันลักษณะต่างๆ ตามโอกาส การประยุกต์รูปแบบการคลุมผ้าผสมผสานกับความสวยงามและความทันสมัย โดยยึดโยงตัวตนทางศาสนาและโลกแฟชั่นเข้าไว้ด้วยกัน การรู้จักปรับประยุกต์เสื้อผ้าจากหลากหลายชาติและวัฒนธรรมมาใช้กับตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพในการเป็นผู้กระทำการที่ผลิตซ้ำตัวตนความเป็นสตรีมุสลิมผ่านกระบวนการของวัฒนธรรมบริโภคนิยมได้อย่างสอดคล้องกัน กล่าวอีกทางหนึ่งคือ นอกจากเราจะไม่ควรมองวิถีปฏิบัติของผู้หญิงมุสลิมในฐานะที่

เป็นข้อขัดแย้งกับวัฒนธรรม “สมัยใหม่” แล้ว ยุวมุสลิมะห์กลุ่มนี้ยังใช้เทคโนโลยีและความหลากหลายของวัฒนธรรมบริโศคเป็นอีกปริมณฑลหนึ่งในการแสดงตัวตนทางศาสนาให้ปรากฏออกมาสู่พื้นที่สาธารณะด้วย

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- คอดีญะฮ์ ยูซรอ. 2009. *เส้นทางสายใหม่*. กรุงเทพฯ: หจก. นัทชา พรินด์ิ่ง.
- แพรว ศิริศักดิ์ดำเกิง. 2552. *ทักษะวัฒนธรรม คู่มือวิธีการขัดกันฉันมิตรชายแดนใต้*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- รอมฎอน บันจอร์. 2555. "ประท้วงฮิญาบที่ยะลา: ความทรงจำของการต่อรอง." *รัฐมิแล*. 33(1): 18-34.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- Frisk, Sylva. 2010. *Submitting to God: Women and Islam in urban Malaysia*. Copenhagen: NIAS Press.
- Haj, Samira. 2009. *Reconfiguring Islamic Tradition: Reform, rationality, and modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Watson, Helen. 1994. *Women and the Veil: Personal responses to global process in Islam, globalization and postmodernity*. London: Routledge.
- McNay, Lois. 2000. *Gender and Agency: Reconfiguring the subject in feminist and social theory*. Malden: Polity Press.
- Mahmood, Saba. 2005. *Politics of Piety: The Islamic revival and the feminist subject*. Princeton: Princeton University Press.
- Ortner, Sherry B. 2006. *Anthropology and Social Theory: Culture, power, and the acting subject*. Durham: Duke University Press.
- Vakulenko, Anastasia. 2012. *Islamic Veiling in Legal Discourse*. New York: Routledge.